

M. PAULI JUUSTEN,

EPISC. QUONDAM AB.

CHRONICON EPISCOPORUM
FINLANDENSIUM,

ANNOTATIONIBUS ET SYLLOGE MONU-
MENTORUM ILLUSTRATUM.

CUJUS

PARTICULAM X,

CONS. FAC. PHILOS. R. ACAD. ABOËNSIS,

PRÆSIDE

M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQ. PROFESSORE REG. ET ORD. R. ACAD. LIT. HUMAN.

HIST. ET ANTIQUIT. MEMBRO,

Publicæ bonorum censuræ submittit

MARTINUS LILIUS,

SATACUNDENSIS,

In AUDITORIO MAJORI die XVII Junii

A. MDCCLXXXVIII,

Horis ante meridiem consuetis.

A B O Æ, Typis FRENCKELLIANIS.

THESES RESPONDENTIS.

Thes. I.

Sympathia illa quæ inter animos humanos obtinet, maximum omnino in societate humana præstat usum.

Thes. II.

Mentem nostram, tot egregiis facultatibus instructam, perpetui vi-
rium suarum incrementi & altioris indies perfectionis capacem, ac de-
siderio immortalitatis vehementi flagrantem, a sapientissimo Creatore
ad brevem tantum existentiam esse destinatam, non sine magna impro-
babilitate statui potest.

Thes. III.

Quarivis portentosum sit, hominibus dormientibus scientiam tribu-
ere majorem quam vigilantibus; somniis tamen interpretandis ad rerum
futurarum se pervenire posse cognitionem, miro consensu miseros mor-
tales credidisse, reperias; idque eo avidius, quo magis barbara incultaque gens
quæque fuit. Hujus autem causam stultitiæ, non est difficile indagare.

Thes. IV.

Qui in fictis quibusdam ideis atque placitis non subsistit, sed exi-
tum rationum suarum atque fundamentum idoneum vult reperire; facile vi-
det, fieri non posse, ut mundum tanquam machinam concipiamus, quæ mo-
tum suum ipsa vel dederit sibi vel perpetuo continuet. Quare & *Ari-
stoteles* necessitatem jam vidit primi ac supremi cujusdam motoris, &
hodie vident fani omnes Philosophi.

Thes. V.

Verum quidem est, pacta vi & injuste nobis extorta vim obligan-
di per se non habere; sed sæpe tamen nostra postulat felicitas, ut ea
servemus.

Thes. VI.

Pythagoreos atque Stoicos olim quotidianum vitæ examen commea-
lasse constat; qui mos dignus utique est, quem homines virtutis sapien-
tiæque studiosi hodieque imitentur.

itaque non est ut provincias imperii Russici jam tum fuisse, statuamus (133).

Rutbenorum autem hæ, de quibus merito queritur auctor noster, incursiones hostiles, primis temporibus lit-
T to-

(133) Cfr. supra p. 115 --- 118. Allatis ibi de affectato a Russis, ac extorto etjam nonnunquam, in vicinos hosce populos imperio, addendus est locus memorabilis STURLONIDIS, *Hist. Olai Tryggwonis* C. VI, ubi de *Sigurdo* Erici F. (Norwego) in aula Magni Principis Waldemari Novogardiæ versante, dicit: *Venit in Estoniam, Waldemari Regis Holmgardiæ legatus, ut per eam regionem tributa colligeret quæ Regi erant solvenda* ("Oc scylldi han heimtæ thar i landi scatta Kongs"). Nullam eo tempore vim adhibitam fuisse, apparet: quamquam summam accurationem, in his antiquis rebus describendis, non semper locum habuisse, facile credas: quare nec de qua Estlandiæ parte hic sermo sit, nec quam late hoc imperii genus se tum extenderit, liquet; quod seculi quidem XIII initio extinctum fuisse, ex pluribus locis laudati sæpe Chronici a GRUBERO editi, palam est. Cfr. (præter loca supra adducta), p. 117 sq; p. 155, §. 8; p. 160 sq. Ex quibus patet, precibus & muneribus opus fuisse, ut Estonum populi Russos ad auxilia sibi contra Teutones mittenda permovere possent, adeoque subditos Russorum non fuisse; præterea hos, bello sæpius Estones fuisse aggressos, ac eorum castra cum aliquamdiu frustra obsedissent, accepta pecunia nunc majore nunc minore pacem cum iis fecisse, (Ib. p. 65, §. 2, p. 82, §. 8) ac Estones contra incursiones hostilibus Russos infestasse (Ib. p. 83, §. 9. & 10), videmus. Exemplis autem, supra commemoratis, unde intelligere liceat tributa populis potentioribus nonnunquam ab Estonibus pensa, temporaria fuisse, hostiliterque extorta, (ejus fere generis quod hodie Brandstatt dicere solemus), addere illud placet, quod exhibetur apud eundem GRUBERUM p. 9 sq. §. 13. *Jam tunc (a. 1196) idem Episcopus (Meinardus) cum Duce Sveciæ, Teutonicis & Gothis Curones bello adierat. Sed tempestate depulsi Wironiam, Estoniæ provinciam, applicant & triduo terram vastant. Sed dum Wirones de fide recipienda tractarent, Dux, accepto tributo ab eis, vela sustolens (divertit), in molestiam Teutonicorum. De qua expeditione exterum conferendi sunt GRUBER ib. not. w), & LAGERBRING l. c. 2. D. 12 C. §. 21.*

tora imprimis Finlandiæ afflixisse, piraticisque classibus contra miseros nostros majores susceptæ fuisse, videntur: postea autem, ac maxime post terram nostram Svecorum potestati subjectam, interiores præcipue provincias perculisse constat; in quas sævissimi hostes, vel æstate per lacus atque flumina, vel hyeme ingruente, quæ viam illis opportunam ubique stravit, improvisi irruerunt.

(i). P. 10. Veteres *Curlandiæ* fuisse habitatores, dubium non videtur: nec opus est, ut cum GRUBERO (l. c. p. 24. not. (c)), suspicemur incolas *Oslia* insulæ hoc nomine significari, quæ Estonice *Kurre Saar* hodieque appellatur, quod *Curonum insulam* ille interpretatur, sed potius fortasse a vocabulis Estonicis *kurra* (sinister) vel *kurri* (malus; sævus, ferus &c.) & *saar* (insula) compositum esse putes? Piratica non minus quam Estoniæ infames olim fuisse constat; quod vel unius auctoris veteris apud eundem GRUBERUM (p. 23. sqq.) testimonio confirmasse suffecerit, qui *Albertum* Episcopum Rigensem a. 1202 Gothlandiam verlus navigantem, & provinciam *Lysiria* regni *Daciæ* (134) aggredientem (135), dicit *paganos Estoniæ de Ozilia insula cum sedecim navibus invenisse, qui recenter ecclesia combusta, hominibus occisis, & quibusdam captivatis, terram vastaverunt, campanas & res ecclesiæ asportaverunt, sicut tam Estoniæ quam Curoni pagani in regno Daciæ & Sveciæ hætenus facere consueverant*". Cfr. ib. p. 65, §. 1, & p. 66, §. 3; nec non SNORRO *Hist. Magni cogn. Boni*, C.

14,

(134) Territorium *Lisiriæ* (*Öster-Härad*) in *Blekingia* (quæ ad *Danos* tunc pertinuit). Vid. TUNELD l. c. Ed. V, p. 540 & 550; de quo territorio exstat differt. Academica, Præfide Nob. LAGERBRING Londini Gothor. a. 1748 edita, 410.

(135) H. e. ad hanc oram accedentem.

14, & *Hist. Haraldi Hardrada* C. 50. Olim a Rege *Erico* Emundi F. Svecis subjectos fuisse, (h. e. bello vexatos ad tributum pendendi necessitatem adactos, cfr. GRUBER I. c. p. 9), *Idem* tradit, *Hist. R. Olavi Sancti* C. 81; quæ fama *Adamo* quoque *Bremensi* innotuit (vid. *de Situ Daniae*, in *LINDENBROGII Script. Rer. Germ. Sept.* p. 58).

Generis Fennici veteres hosce *Curones* fuisse, non improbabiliter disputat *Thunmann* (*Unters. über die alte Gesch. einiger Nordischen Völker* p. 19 — 25); argumento imprimis ex nominibus locorum Fennicæ originis petito, quæ in *Balduini de Alna nec non Rigensum & Fratrum Militiæ pactis cum Curonibus factis* (apud GRUBERUM I. c. p. 267. sq) occurrunt, &c. Ac singularem sane attentionem meretur, quod terra eorum (non minus quam *Estonum* & *Osiliensium*) more Fennico in certas partes *Kiligunde* I. *Kylegunde* iis nominatas, (Fenn. vel *Kiblakunda* vel *Kyläkunda*), distributam fuisse deprehendimus. (136).

T 2

Pri-

(136) De *Curonibus* legitur (GRUB. p. 267): *Pagani de Curonia de terris Efestua, Durpis & Saggara, & Kiligundis quarum hæc sunt nomina, cat.* Item de *Osiliensibus* ibid. p. 182: *Venerunt nuncii, missi de cunctis urbibus & Kiligundis Osilia &c.* De *Estonibus* autem ibid. p. 164: *Ecclesiæ beatæ Mariæ in Riga & Episcopo Rigeni maritimam (hodie Strandviß) cum septem Kylegundis attribuerunt.* Quam regionem hodieque in septem parochias esse divisam, in not. subiecta (c) GRUBERUS observat (cfr. tamen HUPELS *Topogr. Nachr. von Lief- und Ehstland* I. B. p. 386. sqq); sed *Kylegunde* inepte a *Kirche*, *Kiliche*, *Kile* appellatam, esse regiunculam, conjicit, *cujus incolæ omnes sparsim habitantes uni in ea templo addicti sunt, quam vulgo parochiam appellare solemus.* Quis enim non videt, vocabulum *Kirche*, Est. *Kirrik*, (unde difficulter sane efficitur *Kile*), Christianæ religioni debitum, paganis his familiare esse non potuisse? apud quos nec ulla templorum reperta sunt vestigia. Ac infra (ibid. p. 169 §. 7.) has *Kylegundas* idem Auctor sep-

Primis tantum Ecclesiæ Fennicæ temporibus illam ab his vexatam fuisse piratis, infra videbimus: nempe postquam a Militibus Christi, qui Livoniam subjugaverant, devicti, ad Christianam suscipiendam religionem circa a. 1230 coacti sunt, sævitiam pristinam exuebant (cfr. GRUBER I. c. p. 183. sq. & Monum. ibid. p. 267 & 268 exhibita), adeoque & mare & littora infestare cessabant.

(k) Qui cogitaverit, quam ulcerati plerorumque Svecorum animi, post perpetuas fere sub infelici illo Unionis Calmariensis tempore inter Svecos Danosque contentiones, adhuc essent; quam acerbum justumque odium *Christierni* perfida crudelitas inprimis excitasset; quamque multiplicis sævitæ, à Fennis etiam (ut infra docebitur) expertæ, memoria eo vehementiore hos dolore afficeret, quo minus ipsi (a Danorum vicinia remotiores, nec ad rem navalem attingendam ullo modo a suis excitati) factæ illis cujusquam injuriæ sibi conscii essent: is Auctori nostro hunc condonabit spero mentis commotioris proidentem sese & hic & nonnullis aliis quoque locis, æstum. Quod his temporibus maxime, Fennos in odium impelleret Danorum, rumor erat excitatorum, ab his in miseros illos, Russorum vicinorum, quos Paganorum loco habere edocti erant; quorum quo immaniore sæpe experti fuerant cru-

tem provincias appellat; quo eodem loco, §. 8, dicitur, Episcopum præcipuos socios suos præmiis ornare instituentem, *donasse unicuique eorum provinciam, id est Kylegundam unam in feudum*. Dubium videri potest, utrum de Fennorum Rihlafunda, territorio, (quod hodie Estones Rihhelfond vel Rihhelfund efferunt, atque ad *paræciam* significandam adhibent) an de eorum Ryläfunda *universitate pagi* (a Rylä, pago, Estonicibus Rylla), illud nomen accipi debeat; quamquam explicatio veteris auctoris, qui *provinciam*, interpretatur, priori magis favere sententiæ videtur?

crudelitatem, eo indignius ferebant, a Christianis tam ferros sibi impie hostes immitti.

(I) Sensit Auctor optime, quam manca, quam obscura essent, quæ de primis maxime Ecclesiæ Fennicæ temporibus dicenda haberet. Sed jam tum rerum antiquiorum memoria interierat; ac causam ipse indicat. Sæpe autem non alia modo damna gravissima, ab ignis & hostium sævitia passa erat Finlandia; sed Archivorum etiam suorum & antiquitatis monumentorum coacta fuit jacturam facere: ut non uno exemplo infra docebitur. *Aliorum etiam infortuniorum* Auctor meminit, quæ non unius generis, tanto temporis spatio, sæpe contigisse, facile credas: quo referas, quod nec curam diligentissime vetusta monumenta conservandi, homines nostri adhibere semper fortasse noverrant, nec res gestas posteritatis memoriæ prodendi præcipuo quodam ardebant studio. Quare nec certo affirmare ausim, nec Auctor ipse nisi dubitanter asserit, *diligentius a prædecessoribus suis* historiam rerum nostrarum antiquiorum fuisse *scriptis comprehensam*. Quos *prædecessores suos* significet, utrum Episcopos, an superiorum temporum homines alios? non dixerim. Nihil tamen necesse fuit a Præsulibus ipsis, apud nos quidem majorem quam aliis locis, hujusmodi sperare diligentiam: qui si aliorum excitare industriam non negligebant, vel hoc nomine de posteris bene meruisse censendi sunt.

De S. HENRICO.

(m) Vitam ejus, magis minusve diligenter enarratam, invenire licet, non tantum apud scriptores Historiæ Svecicæ

ciæ Civilis (1) atque Ecclesiasticæ (2) generalis præcipuos, sed vel maxime apud eos qui vitas aut Episcoporum (3) aut Sanctorum (4) Sveo Gothicorum, ex instituto concinnarunt. Inprimis autem fata meritaque sua binis Dissertationibus Academicis explicantur (sæpe jam a nobis commemoratis) Præside Cel. ALG. SCARIN hic Aboæ in publicam lucem emissis, de *Sancto Henrico Fennorum Apostolo*; quarum Partem Priorem a. 1737 edidit *Matth. Fontenius*, Alteram a. 1748 *Ericus And. Sundin*, 4:o: quas tamen minus severo ac diligenti esse judicio, qui Historicorum nostrorum diu mos fuit, conscriptas, fateri oportet. Quorum omnium labores otium nobis fecerunt; ut non nisi spicilegium suscipere necesse haberemus, sparsasque quasdam ad illustrandam rem ab illis ornatam observationes adferre, quales quidem in penuria qua premimur monumentorum, antiquas hæc res nostras spectantium, colligere potuimus.

In-

(1) JOHANNES MAGNUS l. c. L. XIX, C. 3 & 4; MESSENIUS Scandiae ill. T. II, p. 2, 3, 74; T. III. p. 26, T. IX. p. 35, 36, T. X. p. 4, 5, 13, 17, 19. T. XII, p. 97; T. XV. p. 26, 48; Cfr. EJUSD. Chron. Rhythm. Finl. p. 16 sq. VON DALIN l. c. 2 D. 4 C. §. 4. sq. p. 105 sqq. LAGERBRING l. c. 2 D. C. 7, §. 3 & 4. p. 155 sq. C. II, §. 9, p. 255 sq. &c.

(2) ÖRNHJÄLM *Hist. Sv. Eccl.* p. 330 & 462 sq.

(3) MESSENIUS *Chron. Episcopor.* C. III. & XII. SPEGEL *Sw. Ryks-Hist.* 2. D. p. 80. sq. & p. 386. sq. RHYZELIUS *Episcoposc.* p. 27 sq. p. 325 sq. & p. 327; cfr. PERINGSKÖLD *Monum. Ullerak.* p. 27. sq.

(4) VASTOVII *Vitis Aquil.* Ed. Col. p. 65. sqq. Ed. Benz. p. 62. sqq. Cfr. BENZELII *Monum. Vet. Eccles. Sueog.* p. 33. sqq. (*Acta Sanctorum* Antverpiensia consulere non licuit). Attigerunt etiam AND. HASSELQUIST *Orat. Rosa orbis arctici* (Aboæ 1682, 4:o) p. 30 sq. JUUSTENI *Disp. Aboa vetus & nova*, p. 36 sq. Cfr. Notas, JUUSTENI nostri *Chronico* subjectas ab Ill. NETTELBLADT, *Schwed. Bibl.* I St. p. 65 sq.

Inter *Episcopos Finlandenses* HENRICUM hunc male referri, dudum recte viri docti monuerunt. (SCARIN l. c. P. II, p. 31, RHYZELIUS *Episc.* p. 327). Episcopum enim jam antea Upsalensem, illustriorem hunc locum relinquere voluisse, atque in Finlandia sedem figere, nullo modo probabile est. Quin, non alio consilio Fennis convertendis operam impendisse, quam ut Sedi illos Upsalensi subjiceret, valde verisimile videtur. *Apostolum* itaque *Fennorum*, ut loqui illis temporibus moris fuit, rectius dici, atque eo nomine Finlandensium tamen Episcoporum ordini non incommode præmitti, ex his efficitur.

Stuporem auctoris qui *Chronicon* confarcinavit *Finlandiæ* (ab ill. NETTELBLADT operi suo *Schw. Bibl.* insertum l. c. p. 96 sqq.) cui *Henricus* noster *Ericus* audit (ibid. p. 114), excusare studet SCARIN l. c. P. I, p. 3: & p. 30, not. (c): ac probari defensio ejus non difficulter possit, si hac opera nugator iste dignus existimetur.

Gente *Anglum* fuisse, unanimi veterum testimonio constat. Et *Legenda* ejus (apud BENZELIUM *Monum. Hist. Eccl.* l. c.), cujus fide pleraque a posterioribus allata nituntur, & alia monumenta, expresse gentis suæ hanc faciunt mentionem. Sic in Ms. *Palmisköldiano* sæpe a nobis laudato, legitur: *Hendricus*, Anglicus, anno D:ni millesimo quadragesimo octavo *Ups.* quartus *Episcopus* prescitur. In *Breviario Arosiensi*, Part. posterioris Fol. 23, verba *Legendæ*, in *Anglia oriundus* repetuntur, &c. Ac frustra fuit, quod in carminis Fennici nugatorii in Sancti hujus Episcopi laudem olim compacti fabula refutanda (qua in *Tavastia* eum natum fuisse, poeta plebejus ac idiota finxit), operam auctor *Disf. de S. Henrico* P. I. §. 2. p. 5.

p. 5 sq. consumsit (5). Nec minus inutilia, quin inepta sunt, quæ de *natalibus* ejus ac *eruditione*, ibid. §. 3. sqq. p. 7, 8, 9, sive ex JOHANNIS MAGNI auctoritate, sive ex meris conjecturis, nec illis semper verisimilibus, disputantur.

In

(5) Initium Carminis ibidem adfertur, Runico Fennorum more concinnati; quod, quamvis nullius prorsus auctoritatis, a Rustico sine dubio aliquo Tavastensi olim confectum, quia rarius tamen jam est ac ad ingenium hominum nostrorum illius temporis cognoscendum quodammodo pertinet, animi causa integrum subjungemus, ex *Schedis Palmköldianis* exscriptum;

Kalvoi ennen kaxi lasta;
 Toinen kalvoi kaalimasa,
 Toinen Ruotzisa yleni.
 Toinen Hämen Heiniricki,
 Toinen Ericki Kuningas.
 Sanoi Hämesen Heiniricki
 Erikillen veljellensä (l. Veljellehen, sicque sæpe):
 Lähkäm', maita ristimähän,
 Maillen ristimättömillen,
 Paikollen Papittomillen.
 Sanoi sitt', Erik Kuningas,
 Henrikillen veljellensä:
 Änd' on järvet jäätämättä,
 Sulan' on joki koverra? (al. Korveffa)
 Sanoi Hämen Heiniricki:
 Kyllä me-kierrän Kiulon järven,
 Ymbäri joki koverran.
 Pane varsat valjaishin,
 Suvikunnat suitzi suuhun.
 Pane korjuit kohdallensa,
 Saata lastat sarjallensa,
 Anduroillensa avarat,

In comitatu demum *Nicolai* Cardinalis Albanensis in
Sveciam venisse, nullo veterum testimonio firmatur; ejusque
U
con-

Perällensä pienet kirjat,
Ne kohta ajamaan (ajoon) läxit;
Ajoit niin päivää keväisä,
Kaxi öitä järjästensä.
Sanoi Erikki Kuningas,
Henrikillen veljellensä;
Jo tässä tulcepi nälkä,
Eikä syödä, eikä juoda,
Eikä purtua pidettä.
On *Lalli* lahden takana,
Hyvä neuvo niemen päässä;
Siinä syömme, siinä juomme,
Siinä purtua pidämme.
Sittä sinne saatuanfa,
Kerttu kelvotoin Emändä,
Suitsi suuta kunnatoinda,
Keitti kiellä kelvotoinda.
Sittä Hämen Heinirikki
Otti heiniä hevoifen,
Heitti penningit siallen;
Otti leivän uunin päältä,
Heitti penningit siallen;
Otti kellariin olutta,
Vieritti raha siallen.
Siin' on syönyt, siin' on juonut,
Siinä purtua pitänyt.
Ne kohta ajoon läxit.
Tuli *Lalli* kotianfa,
Tuo *Lallin* paha Emändä,
Suitsi suuta kunnatoinda,
Keitti kiellä kelvotoinda:

conjectura primum auctorem fuisse OLAUM PETRI (in *Chron. Rer. Suecicar. Ms.*) observavit Nob. LAGERBRING, Opus vero

noo

U

ro

Jo tässä kävit ihmiset, (imeiset)

Täsf' on syöty, täsf' on juotu,

Tässä purtua pidetty:

Otit heiniä hevoisen,

Heitit hietoja siahan;

Otit leipää uunin päältä,

Heitit hietoja siahan;

Otit kellarist' olutta,

Vieritit sanda siahan.

Lausui Paimen patzhalda:

Jo vainen valehteletkin;

Älä vainen uskokaan.

Lalli se paha-tapainen,

Sekä myös paha-lukuinen,

Otti Lalli lakkarinsa, (?)

Piru pitkän käihähänsä;

Ajoi se Herraa takaa.

Sanoi sitte uskollinen

Palvelia Herrallensa:

Jo kumu takana kuulu,

Ajango tätä Hevoista?

Vastais Hämen Heinrikki:

Jos kumu kuuluu takana,

Älä aja tätä hevoista,

Älä karkot' gongarita,

Kätke suas kivein varjoon,

Kuuldele kivein takana;

Kuin mua tavoitetahan,

Taiikka myös tapettanehen,

ro minime fuit, in adventus sui causam inquisituro, hanc in-
primis suscepti in Sveciam itineris oportunitatem arripere;
frequens enim iis temporibus inter Ecclesiam Svecicam

U 2

&

Poime mun luuni lumesta,
Ja pane härjän rekehen;
Härkä Suomehen vetävi;
Kusfa härkä uupunevi,
Siihen kirkko tehtäköhön,
Kappeli rakettakohon,
Pappein saarnoja sanoa,
Kansan kaiken kuuldavaksi.
Palais tuo kotia Lalli;
Lau sui paimen patzahalda;
Kusta Lalli lakin taanut,
Mies paha hyvän Kypärän, (al. Hytyrín),
Pispan hiipan hirtähinen?
Sitte Lalli murhetoinen
Lakin päättänsä tavoitti;
Hiuxet ne himahtelit, (?)
Sormuxen veti formeštans;
Sormen suonet liukastelit.
Näin tämän pahan tapaifen,
Pispan rakkaan raatelian,
Tuli kosto korkialda,
Maxo maailman valdialda!

Interpretationem adponere neglexi, quia vix aliis nisi Fennicæ peritis
linguæ, carmen perlectu dignum judicabitur; qui nec remotissimæ esse
ætatis facile reperient, & femina traditionis vulgaris, de cibo per vim
ab Episcopo uxori refractariæ patrisfamilias Fennici, cui nomen *Lalli*
fuerit, erepti, sed munificæ (ut sc. sanctum virum decuit) pretio perfoluto,
abunde compensati; de mitra & annulo, cæso Episcopo ab homicida

& Anglicam (ut illius matrem) commercium intercessisse, non pauca alia exempla doctorum inde in septentrionem vel misforum vel sponte profectorum, luculenter testantur.

Quod vero ÖRNHÄLMÍUS (l. c. p. 330) narrat, a. 1129 nostrum *Henricum*, Episcopum jam tum Upsalensem, ædem *S. Botvidi*, socio adscito Gerdero Episcopo Strengnesiensis, consecrassè; id quidem nullo modo probabile videtur: ac si ex *Anonymi vetere vita S. Botvidi* (quam se ex vetusto codice descriptam editioni paratam habuisse significat) hausit, aut intemporis nota errorem latere, aut veteris illius scriptoris auctoritatem valde suspectam esse, putamus. MESSENIUS in *Chronico Episcoporum*, ante a. 1148 in Sveciam non venisse autumat; cui & verba M:ti *Palmisköldiani* nuper adducta adstipulantur (6), & JUSTENUS noster concinit, a. 1150 in Finlandiam profectum narrans, postquam per biennium Upsalensi præfuisset Ecclesiæ. De gestis ejus Upsalensibus (veris fictisque) cfr. PERINGSKÖLD *Momum. per Thiund.* p. 161 sq. *Ullerak.* p. 48. sq. & p. 127; nec non SCARIN l. c. §. 6 — 10. Cæterum fatemur, quæ de vero anno susceptæ a R. ERICO in Finlandiam expeditionis, hætenus a viris doctissimis, ad constantem & per omnes partes suas sibi consentientem veterum tradi-

creptis, ac funesto eventu, capiti digitoque impositis; nec non de loco sepulturæ, viro sancto ibi deligendo ubi boves, exanime corpus trahæ impositum vehentes, substitierint; quas nugæ AND. HASSELQUIST l. c. repetit.

(6) Et ex hoc & quibusdam aliis locis (infra significandis) liquet, MESSENIO catalogi hujus exemplum ad manus fuisse: qui diligentissimus rerum veterum indagator, si fontes suos accuratius indicasset, atque conjecturis testimonia veterum minus audacter subinde auxisset, sæpius jure suo fidem illam mereretur, quam auctoritati suæ concedere jam non ubique audemus.

ditionem infirmandam, (quæ a. 1150 tuetur) disputata sunt, nondum plenè nobis satisfecisse; sed jam non vacat ex instituto & de novo hanc controversiam persequi, auctoritatemque singulorum, ex quorum fide pendet monumentorum, diligentiori examini rursus subicere. Cf. supra not. (a).

Qua porro diligentia quaque sapientia in convertendis Fennis *Henricus* noster usus sit, difficile jam fuerit accurate definire. Legenda quidem ejus testatur, *ædificationi & confirmationi Finlandorum ecclesiæ prudenter ac feliciter instituisse* (al. *insudasse*): quanta vero fide tales laudes, Sanctorum memoriæ liberalissime tributæ, censerì dignæ debeant, latet neminem. Apostolum nostrum vel ipsum linguam gentis convertendæ calluisse, vel socios sibi illius peritos adscivisse, nullibi legimus commemoratum. Nec *ædificationem* atque *confirmationem* ecclesiæ, tam ex animis hominum docendis emendandisque, quam ecoeca obedientia externorumque rituum accurata imitatione iis exprimenda, Apostolos illorum temporum meritos fuisse, nota est res atque sæpe demonstrata. Cfr. supra p. 60.

(o) Causam illatæ S. *Henrico* necis, Legenda ejus simpliciter hanc adfert, quod *homicidam quendam ecclesiastica disciplina vellet corrigere*. Quæ itaque posteriorum temporum addidit sedulitas, merito inter figmenta referuntur, non inepta minus quam dubiæ fidei. Mirum videri queat, hominem barbarum ecclesiasticæ poenæ severitate graviter adeo fuisse commotum, nisi civilem insuper conjunctam cum ea ignominiam atque castigationem, iram ejus accendisse, probabile putes. Cfr. SCARIN Disl. cit. P. II. §. 8, p. 10, not. (a). Nomen Fenni homicidæ *Lalli*, traditio incerta prodit; quem generis etiam nobilitate & mune-

rum splendore MESSENIUS & OERNHJÄLMUS liberaliter ornant. In absentis autem domum (quam alii in paroecia *Kiulo* collocant, contra aliis prædium Regium *Saaris*, in paroecia Wirmo, homini illustri, pro dignitate sc. tribuentibus sua) Episcopum divertisse, quod narrant, nonnisi populari nititur rumore,

Prima mox ab adventu suo hyeme interiisse, dubio caret. *Brumali tempore* fuisse interfectum, ex miraculo etiam digiti in glacie inventi, quod in Legenda celebratur, recte VASTOVIVS collegit. Ex improvise homicidam in illum insiluisse, Legenda narrat; nec magno comitatu Episcopus fuerit stipatus oportet, si & otium barbaro fuit mortuum spoliandi, & impunito licuit, post tantum facinus, domum abire. Securi vel bipenni armatum fuisse, credibile est; ac confirmant species, & lamina sepulchrali (Sancto Martyri in templo Nousensi dicata) incisa, & in tabula, qua Templum Cathedrale Aboënsis ornatum olim fuit (cujus HASSELQUISTIVS mentionem facit) expressa, & in effigie ligno insculpta, cujus exemplum chartæ impressum fronti *Missalis Libri* Ecclesiæ Aboënsis præfixum conspicitur. *Multis vulneribus* sanctum virum fuisse confectum, VASTOVIVS narrat; *crudeliter trucidatum* Legenda dicit: quæ Bireti (sive pilei), capiti Martyris ab interfectore erepti, suoque Capiti, sed funesto eventu impositi fabulam haud præterit; poenæ sceleri congruæ, Divinitus immissæ, largam sc. sic nactus celebrandi opportunitatem.

Digitum annulo ornatum, Episcopo ab homicida fuisse abscissum, omnes tradunt vitæ suæ scriptores: cujus rei memoriam ejusdem digiti imago in Sigillo Consistorii Ecclesiastici Aboënsis exsculpta (more nescio a quo inde tempore propagato), conservat. Cæterum in miraculo exponen-

nendo, huic tantæ rei adjuncto, mire variant traditionis popularis interpretes (7). Inter quos tamen ipsius Legendæ auctori maximam sine dubio fidem deberi fatebuntur, qui dignam investigatione ac disputatione rem esse censebunt.

Quo loco vitam perdiderit S. *Henricus*, neque Auctor noster neque VASTOVIVS, neque *Legenda* antiqua, (apud BENZELIVM l. c. nec non in *Breviariis* reperienda), commemorant. Fama autem vulgaris in lacu *Kiuloënsi* necatum fuisse, testatur. Ms. *Palmisköldianum*, sæpe a nobis laudatum, locum quidem habet, sed corrupte scriptum *Eillilo*: in qua scriptura, utrum vestigia vocabuli *Kiulo* contineantur, non affirmaverim. In lacu aliquo glacie obducto occisum fuisse, Legendæ verba satis ostendunt: *Digitus martyris gloriosi in hyeme abscissus, in vere, cum ubique glacies tota liquefacta & resoluta esset, corvo super ipso crocitante, cum annulo ipsius est inventus, in quadam particula glaciei*. Ac probabile est, locum tam memorabilis eventus hominum memoria haud facile excidisse. Conjecturis tamen qui indulgeat, lacui *Pyhäjärvi*, propius Aboam sito, hunc vel honorem vel infamiam, nominis significatione ductus, (*Lacum sanctum* denotantis) vindicare non sine veri specie queat? qui a loco etiam sepulturæ, Ecclesia *Nousis*, minus distat.

Martyrii gloria quo jure *Henrico* nostro tributus fuerit, ex dictis pronum est ad intelligendum. Scilicet alium longe illi vocabulo significatum Hierarchiæ spiritus jam addiderat, quam qui primis Christianæ religionis tempo-

(e) Quorum nugas qui discere cupit, adeat ill. NETTELBLADE l. c. p. 65 sq. not. (10), indicatosque ab eo auctores.

poribus, cum pati vim quam inferre ejus mallent alumni, obtinuerat. Quicumque religionis Præco, violenta, si-
ve merita siue immerita a paganis morte afficiebatur, *sancti* nomen *Martyris* meruisse, jam censebatur: qua igitur laude neque noster excidit. Vehementiæ ac fervoris in opere conversionis urgendo justo majoris, OERNHÄLMIVS (8) eum accusat; nec ut videtur immerito. Sed quicquid sit, zelo tamen religionis propagandæ haud vulgari flagrasse, vel inde colligas, quod Rege cum exercitu in Sveciam revertente, Episcopus in Finlandia remansit, perducendis ad fidem Christianam incolis operam navaturus. Aqua fontis *Kuppisensis* (prope Aboam) ad paganos Baptismi sacramento initiandos, præcipue ulum, non alia quam HASSELQUISTII auctoritate nititur, non magni illa in his rebus momenti; qui a nomine solum fontis, S. Henrico olim dicati, narrationis suæ firmamentum petit. Sed piget plures inutiles, vel in laudem vel vituperationem ejus cumulas conjecturas, eliminare; quas quicognoscere cupit, ubi reperiet indicavimus.

Neque *miracula* sua, post mortem facta, qualia in Legendis Sanctorum Pontificiorum fere narrari solent, attingimus. Cujusmodi nugarum cupidis VASTOVIVS abunde satifaciet.

Utrum solenniter, more in Ecclesia Romana recepto, Sanctus renunciatus cultuque dignus declaratus sit, nec ne, dubitari solet. Fidenter quidem pronuntiat VASTOVIVS: *Martyrium subiit a. 1150. 19 Januarii, & relatus in numerum Sanctorum ab Adriano IV, anno 1158, quo tempore Abogiae facta est sedes Episcopalis ab eodem Pon-*

(8) L. c. p. 462 sq.